

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь — бакалавр

на тему: **«СТАВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ДО
ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ФЕМІНІЗМУ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання
Спеціальності 054 Соціологія
Кузнецова Євгенія Володимирівна
Наукова керівниця: Марценюк
Тамара Олегівна, доцентка, кандидатка
наук

Рецензент/ка: Костюченко Тетяна
Кваліфікаційна робота
захищена з оцінкою _____

Секретар ЕК: _____

«___» _____ 2023 р.

Київ – 2023

Зміст

ВСТУП	3
Розділ 1	5
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ФЕМІНІЗМУ В СОЦІОЛОГІЇ.....	5
1.1 Фемінізм як соціальна теорія і суспільний рух.....	5
1.2 Поняття гендерної рівності	10
1.3 Історичний розвиток та сучасний стан гендерної рівності та фемінізму в Україні	13
1.4 Концептуалізація ставлення: соціо-демографічні чинники ставлення до гендерної рівності та фемінізму	19
Розділ 2	23
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ФЕМІНІЗМУ УРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	23
2.1. Методологічні засади дослідження ставлення українського суспільства до гендерної рівності та фемінізму	23
2.2 Результати статистичного аналізу ставлення українського суспільства до гендерної рівності та фемінізму	28
2.3 Соціально-демографічні чинники формування ставлення українського суспільства до гендерної рівності та фемінізму	34
ВИСНОВКИ.....	44
Список використаних джерел	45
ДОДАТОК А.....	49
Опитувальник Фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва з Центром політичної соціології, 2022 рік	49

ВСТУП

Гендерна нерівність та фемінізм є давнім предметом дискусій в Україні. Незважаючи на законодавчі заходи, спрямовані на забезпечення рівних прав жінок та чоловіків, таких як впровадження Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" (Верховна Рада, 2005), Закону України "Про протидію торгівлі людьми" (Верховна Рада, 2011), Закону України "Про запобігання і протидію домашньому насильству" (Верховна Рада, 2017), гендерна нерівність продовжує бути серйозною проблемою в українському суспільстві. Жінки зустрічаються зі значною кількістю перешкод в своєму професійному та особистому житті: різниця в оплаті праці, обмеження доступу до керівних посад, стають постраждалими від різних видів насильства.

Водночас, в Україні спостерігається загальне визнання необхідності боротьби з гендерною нерівністю та захисту прав жінок. Однак, існують верстви суспільства, які продовжують відстоювати консервативні погляди, дискримінуючи жінок та ігноруючи необхідність захисту їх прав. З'ясування ставлення українського суспільства до гендерної рівності та фемінізму є актуальним для України, оскільки це дозволяє зрозуміти рівень гендерної свідомості та розуміння проблеми гендерної нерівності в українському суспільстві. Такі дослідження можуть допомогти організаціям, що працюють у сфері гендерної рівності, у вивченні потреб та поглядів різних груп населення, що дозволить розробити більш ефективні стратегії спілкування та просвітницької роботи. Крім того, ці дослідження можуть бути корисними для визначення пріоритетів у плануванні політики з питань гендерної рівності та забезпечення прав жінок в Україні.

Тому, **об'єктом** цього дослідження стало доросле населення України старше 18 років, а **предметом** – його ставлення до гендерної рівності та фемінізму

Мета: З'ясувати ставлення дорослого населення України до гендерної рівності та фемінізму

У рамках дослідження було поставлено наступні **завдання**:

- 1) З'ясувати основні підходи до визначення понять "гендерної рівності" та "фемінізму";
- 2) Узагальнити теоретико-методологічні засади вивчення ставлення до гендерної рівності та фемінізму;
- 3) Узагальнити історичний розвиток та сучасний стан гендерної рівності та фемінізму в Україні;
- 4) Визначити рівень підтримки українським суспільством гендерної рівності та фемінізму;
- 5) Виявити чинники ставлення до гендерної рівності та фемінізму за соціально-демографічними показниками;

Емпіричну базу дослідження становить репрезентативне опитування Фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології – 1 по 12 лютого 2022 р. (n=2001).

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ФЕМІНІЗМУ В СОЦІОЛОГІЇ

1.1 Фемінізм як соціальна теорія і суспільний рух

Розгляд питань гендерної рівності та фемінізму є неможливим без чіткого уявлення про визначення цих термінів. Перед тим, як приступати до емпіричної частини роботи, слід визначити наступні поняття: "гендерна рівність" та "фемінізм".

Термін "фемінізм" вперше був вжитий у 19-му столітті. У публічний дискурс його ввів французький соціаліст-утопіст Шарль Фур'є у своїй праці "Теорія чотирьох рухів і загальних доль", опублікованій у 1808 році. Він використовував цей термін для позначення процесу визнання та забезпечення рівних прав та можливостей для жінок у суспільстві. Фур'є вважався одним з піонерів феміністського руху. Фур'є вбачав необхідність надання жінкам та чоловікам рівних прав та можливостей як необхідну умову прогресу (Фур'є, 1808).

Фемінізм можна розглядати як соціальну теорію, або ж як суспільний рух. У першому випадку під фемінізмом розуміється методологічний підхід у соціальних науках, спрямований на критику патріархального суспільного устрою як несправедливого.

Фемінізм, як соціальну теорію, можна класифікувати на різні течії, такі як ліберальний, радикальний, інтерсекційний, марксистський тощо. Залежно від течії, визначення фемінізму може змінюватися та регулюватися до постулатів та феміністичної повістки. Наприклад, Кріс Відон, англійський соціолог, вважав, що фемінізм – це політика, спрямована на зміну відносин між чоловіками та жінками в соціумі (Темкина, 2001). У свою чергу, Белл Гук, американська письменниця, визначала фемінізм як соціальні, економічні та політичні зобов'язання з викорінення расового, класового та сексуального домінування (Елліот, 1998). Фемінізм різноманітний, і на питання, що стосуються гендерної рівності та фемінізму, феміністки різних течій дають

різні відповіді, що призводить до широких дискусій всередині феміністичної спільноти.

Наприклад, головне питання ліберального фемінізму – надання жінкам базових прав та можливостей. Ця течія базується на філософії, заснованій на принципі індивідуальної свободи. Феміністки цієї течії вважають, що нерівність корениться в запереченні рівних прав жінок, а також у соціалізації та освітній інерції жінок, які не можуть досягти рівних прав самостійно (Елліот, 1998).

У радикальному фемінізмі вважається, що корені нерівності між чоловіками та жінками лежать в патріархальній системі, яка присвоює чоловікам верховну владу та економічні привілеї. Отже, питання про рівні правові можливості та свободу недостатньо для вирішення проблеми нерівності. Поки існує патріархат як основна владна система, жінки будуть зазнавати контролю та пригнічення з боку чоловіків, включаючи контроль над їх сексуальністю, домінування у соціальних інституціях та знецінення жіночого досвіду (Елліот, 1998).

Течії фемінізму мають відмінності в поглядах на причини жіночої дискримінації в суспільстві та мають різні повістки. Проте вони об'єднані загальною метою – покращення прав та можливостей жінок та їх інтеграція у соціум на рівних з чоловіками умовах. Це може бути досягнуто шляхом усунення патріархату, розширення прав голосування та освіти, забезпечення права на власність та працевлаштування на ринку праці.

У контексті фемінізму важливим поняттям є "хвилі". Це стосується історичних періодів феміністичного руху, які можуть бути розглянуті як етапи поступового привернення уваги до певних аспектів боротьби за права жінок (Марценюк, 2020). Зазвичай виділяють три хвилі фемінізму, проте відмінні точки зору на цю тему існують. Важливо зазначити, що такий часовий поділ є західно-орієнтованим та характерний для розвитку феміністичного руху в США та Західній Європі.

Перша хвиля фемінізму відноситься до боротьби жінок за виборче право, або суфражизму, який почався в 1830-х роках та тривав до Другої світової війни. Однак, час надання жінкам виборчого права в різних країнах значно відрізняється. Наприклад, Нова Зеландія вперше введення виборчого права для жінок у 1893 році, Австралія – у 1902 році, а Франція була однією з останніх західноєвропейських країн, яка ввела виборче право для жінок - 1944 рік (M Daley, C., & Nolan, M., 1994).

Суфражистки, які були феміністками першої хвилі, боролися проти дискримінації жінок у правовому, економічному та політичному секторах. Важливими документами у контексті надання жінкам рівних прав є "Загальна декларація прав людини". У першій та другій статті декларації зазначається про право на рівність та свободу від дискримінації (ООН, 1948). Крім того, іншим важливим документом ООН є Конвенція про політичні права жінок (ООН, 1952), в якій йдеться про рівне для чоловіків та жінок право на голосування у будь-яких виборах, без дискримінації.

Однією з видатних літературних праць, пов'язаних з другою хвилею фемінізму, є книга Симони де Бовуар "Друга стать", опублікована в 1949 році. У цій праці авторка звернулася до теми інституту шлюбу та різниці в ролях, відведених чоловікам та жінкам у ньому. Відтоді, згідно з де Бовуар, починається друга хвиля фемінізму (де Бовуар, 2017).

У той період починається дискусія про місце жінки в суспільстві поза шлюбом, розглядається можливість реалізації її потенціалу не тільки у ролі матері чи дружини, а також у сферах, таких як освіта та кар'єра. Важливим стає переосмислення жіночої ідентичності, нормалізація ролі жінки як активного та незалежного суб'єкта, який не обмежується роллю пасивного об'єкта. У своїй книзі "The Feminine Mystique" Бетті Фрідан (Betty Friedan) розглядає поширену незадоволеність серед жінок в Америці 1950-х - початку 1960-х років. Вона критикує широко розповсюджену ідею того часу, що жінки знаходять задоволення виключно в ролі домогосподарки, дружини та матері, і що вони не прагнуть жодної іншої ролі в суспільстві. Аргументом є те, що така

вузька роль обмежує потенціал жінок і призводить до глибокого незадоволення (Friedan, 1963).

Варто зазначити, що цей період також характеризується також внутрішньою неоднозначністю та розбіжностями думок всередині феміністичного руху, що свідчить про більш глибоке розуміння проблеми гендерної нерівності (bell hooks, 1984).

Третя хвиля фемінізму, що виникла в 1990-і роки в епоху постмодернізму та постструктуралізму, характеризується інтерсекціональністю. У своїй статті "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color" Креншоу використовує термін "інтерсекціональність" для опису способу, в який расові, етнічні, гендерні та інші ідентичності перетинаються, впливаючи на досвід індивіда і впливаючи на різні форми упередження та дискримінації. Вона аргументує, що системи гноблення, такі як расизм та сексизм, не діють незалежно один від одного, але взаємодіють і перетинаються, створюючи унікальні форми дискримінації (Crenshaw, 1991).

Після поширення теорії дискурсивної влади Фуко, концепція активізму та фемінізму зазнала змін. Його теорія полягала у тому, що влада не є вертикальною, а горизонтальною, розпорошеною в суспільстві та непомітною для нас. Вона полягає в певних знаннях, уявленнях та усталених нормах. Єдиним способом боротьби з такою владою є індивідуальна боротьба, критичне переосмислення суспільних норм та намагання їх змінити, починаючи з себе та своїх установок (Маєрчик, 2017).

Варто зауважити, що четверта хвиля фемінізму потенційно може настати, хоча друга та третя хвилі не є повністю виконаними завданнями, друга та третя хвилі фемінізму можуть проходити паралельно. У 2017 році було опубліковано статтю (Слінявчук, Злобіна, Чистофорова, 2017), яка говорила про можливість четвертої хвилі фемінізму, а її потенційність стала більш очевидною з запуском ініціативи "Глобальний марш жінок". Заснований на цінностях глобальності, інклюзивності та цілісного мислення, цей

міжнародний рух спрямований на демонтаж систем гноблення та створення інклюзивних структур, що керуються самовизначенням, гідністю та повагою, та може стати основою для четвертої хвилі фемінізму (Women's March).

Отже, фемінізм можна визначати з двох основних підходів: як соціальну теорію та як суспільний рух. Для цієї роботи використовувався перший підхід, а саме визначення, яке було наведене в навчальному посібнику "Гендерні ролі та стереотипи" Світлани Оксамитної. Фемінізм розглядається як система загальних поглядів, які дають можливість описати, розкрити й пояснити соціальний досвід людей, зосереджена на "жінці" як своєму об'єкті, її ролі та значущості. У цьому контексті головними аспектами фемінізму як теорії є: жінка як основний об'єкт вивчення соціального життя у певній історичній ситуації; жінка як суб'єкт у соціальному світі; фемінізм – як критичне ставлення до соціальних реалій з жіночої позиції та в її інтересах, а отже, і в інтересах людства (Оксамитна, 2004).

Зважаючи на те, що фемінізм є ключовим фактором, який сприяє формуванню поняття гендерної рівності, варто звернути увагу на те, що ставлення до фемінізму може вплинути на ставлення до поняття гендерної рівності в цілому. Тому важливо вивчити не тільки історію фемінізму та його основні концепції, але й аналізувати сучасне ставлення до цього руху.

1.2 Поняття гендерної рівності

Термін "гендерна рівність" є комплексним поняттям, яке по-різному визначають і розуміють у різних контекстах і суспільствах. Загалом це стосується рівних прав, обов'язків і можливостей людей різної статі. Ця концепція пропонує суспільство, де всі люди можуть розвивати свої особисті здібності та робити вибір без обмежень, встановлених стереотипами, гендерними ролями чи упередженнями.

Проблема гендерної рівності привертає увагу численних науковців та дослідників у галузі соціальних наук, серед яких Майкл Кімел, Тамара Марценюк, Марія Маєрчик, Ольга Кіс та інші. Марія Маєрчик, наприклад, визначає гендерну рівність як рівний правовий статус жінок і чоловіків, а також рівні можливості їх реалізації, що дозволяє особам обох статей активно та рівнозначно участувати у різних сферах суспільного життя без обмежень або привілеїв за ознакою статі (Маєрчик, 2017).

У контексті прав людини гендерна рівність фундаментально пов'язана з принципом недискримінації, який стверджує, що всі люди, незалежно від статі, повинні мати рівні можливості для реалізації своїх людських прав і потенціалу. Це закладено в міжнародних документах з прав людини, таких як CEDAW, Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (ООН, 1976).

Гендерна нерівність в Україні представляє собою складну проблему, що полягає в патріархальній культурі, історичних та сучасних гендерних ролях, а також соціально-економічній нерівності країни. З економічної точки зору гендерна рівність розглядається як критична складова розвитку та економічного зростання. Гендерна нерівність у таких сферах, як освіта та працевлаштування, може перешкоджати економічному розвитку. Таким чином, досягнення гендерної рівності передбачає усунення бар'єрів, які заважають особам повноцінно брати участь в економіці через свою стать (IMF, 2013).

За звітом з Глобального гендерного розриву (Global Gender Gap Report, 2022), що вимірює величину гендерного розриву в чотирьох ключових областях: економічна участь і можливості, досягнення в освіті, здоров'я і виживання, а також політичне представництво, Україна займає 81 з 156 країн місце у досягненні гендерного паритету. Загальне значення індексу гендерної рівності дорівнює 0.707, де 0 дорівнює гендерній нерівності, а 1 – гендерному паритету. Найнижче значення індексу є для політичного представництва – 0.145, що говорить про поглиблену нерівність у цій сфері. Найвищим показником є рівень освіти – 0,995, що включає в себе рівень грамотності, залучення до початкової, середньої та вищої освіти (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.2.1

Дані зі звіту глобального гендерного розриву України за 2022 рік

Показник гендерного розриву*	Індекс гендерного розриву
Економічна участь	0,710
Рівень освіти	0,995
Сфера здоров'я	0,978
Політичне представництво	0,147
Загальний	0,707

*виміряно за шкалою від 0 до 1, де 0 – це гендерна нерівність, а 1 – це гендерний паритет

Джерело: World Economic Forum (2022, July). Global Gender Gap Report 2022

Загальне значення індексу гендерного розриву (0,707) свідчить про те, що, хоча Україна досягла високого рівня гендерної рівності в сферах освіти та здоров'я, існує досить високий рівень нерівності у сферах економічної участі та, особливо, політичного представництва (табл. 1.2.1).

Також жінки продовжують зіштовхуватися з відчутними перешкодами на ринку праці, такими як явища "липкої підлоги" та "скляної стелі". Майкл

Кімел стверджував, що майже всі суспільства та соціальні інституції мають гендерний характер, вони відтворюють нерівність та посилюють відмінності між чоловіками та жінками, які, в свою чергу, є менш значущими. Він розглядає гендерну нерівність як фактор, що забезпечує культурний імпульс для відмінності (Кімел, 2003).

У феміністичній теорії гендерна рівність часто перетинається з поняттями влади та звільнення. Феміністки виступають за демонтаж патріархальних систем, які зберігають гендерну ієрархію, і виступають за рівний розподіл влади між статями. Так, наприклад, у своєму відомому есе "Власна кімната" Вірджинія Вулф (Virginia Woolf) стверджує, що суспільні структури, зокрема патріархальні системи, історично маргіналізували жінок, позбавляючи їх тих самих можливостей і ресурсів, які надаються чоловікам. На її думку, відсутність у жінок економічних ресурсів і соціального простору є формами дисбалансу влади, соціальної нерівності, яку потрібно було знищити для досягнення справжньої гендерної рівності (Woolf, 1929).

Отже, поняття гендерної рівності вимагає глибокого та комплексного підходу. Вона відображає принцип рівності прав, обов'язків та можливостей жінок та чоловіків, а також базується на концепції, згідно з якою всі люди мають право на розвиток власних здібностей та на вільний вибір, що не обмежується стереотипами, заздалегідь встановленими гендерними ролями або упередженнями.

У своїй основі, гендерна рівність не передбачає абсолютної схожості між жінками та чоловіками, а замість того стверджує, що їх права, обов'язки та можливості не мають залежати від біологічної статі. Отже, цей принцип рівності включає в себе врахування інтересів, потреб та пріоритетів обох статей, при цьому визнаючи та враховуючи різноманітність різних груп жінок та чоловіків.

1.3 Історичний розвиток та сучасний стан гендерної рівності та фемінізму в Україні

Історичний розвиток гендерної рівності та фемінізму в Україні є складним і динамічним процесом, сформованим різними соціальними, культурними та політичними факторами. З початку 20 століття і до сьогодні українські жінки боролися за розширення соціальних і політичних прав, кидаючи виклик традиційним гендерним ролям, які визначали їх життя. Незважаючи на те, що історія країни була відзначена періодами прогресу та невдач, феміністичні рухи продовжували процвітати, надихаючи жінок організовуватися та мобілізувати навколо таких питань, як репродуктивні права, домашнє насильство та рівне представництво в політиці. Розгляд історичного розвитку гендерної рівності та фемінізму в Україні можливий через основні події, рухи та діячів, які сформували складну гендерну характеристику країни.

Гендерна рівність та фемінізм в Україні пройшли довгий шлях розвитку, охоплюючи різні історичні періоди та соціокультурні контексти. Важливим джерелом для розуміння цього процесу є робота Рубчак "Інакшість заради рівності: феміністична альтернатива в українському суспільстві", яка розглядає історію фемінізму в Україні та його розвиток у сучасному суспільстві (Рубчак, 2012)..

Починаючи з радянського періоду, ідея гендерної рівності зазнала значних змін. Хоча радянська ідеологія пропагувала принцип рівності між статями, вона не вирішувала глибинних проблем гендерних стереотипів та ролей. Як зазначає Рубчак, феміністичний рух в Україні спрямований на подолання цих стереотипів та зміну гендерних ролей, що були закладені ще за радянських часів (Рубчак, 2012)..

Після розпаду СРСР фемінізм у пострадянській Україні почав відроджуватися, спираючись на тісніший зв'язок із західним феміністичним дискурсом та активніше впливаючи на українське суспільство. У пострадянський період феміністичні рухи в Україні продовжували

розвиватися та зростати. У 1990-х роках з'явилося декілька ключових організацій, зокрема Жіночий консорціум України та Жіночий інформаційно-консультативний центр, які займалися захистом прав жінок та просуванням гендерної рівності. Рубчак звертає увагу на те, що зростання феміністичного активізму в Україні стало одним з ключових чинників у боротьбі за гендерну рівність (Рубчак, 2012).

Одним з важливих аспектів історичного розвитку фемінізму в Україні є політична участь та громадська активність жінок. Рубчак розглядає зміни, які відбулися на політичному рівні, зокрема збільшення ролі жінок у політиці та громадському житті. Цей процес поступово вплинув на формування нових гендерних політик та стратегій, спрямованих на досягнення гендерної рівності в українському суспільстві (Рубчак, 2012).

Після Революції Гідності у 2014 році феміністичний рух в Україні набув нового імпульсу, оскільки активісти вимагали реформ та змін на багатьох рівнях суспільства, включаючи гендерну рівність. Рубчак наголошує на важливості феміністичної альтернативи як інструменту для забезпечення гендерної рівності та розширення громадянських прав у сучасному українському суспільстві (Рубчак, 2012).

Додатково до роботи Рубчак (2012), варто звернути увагу на дослідження Журавської (2008) та Онищенко (2015), які також розглядають розвиток гендерної політики та фемінізму в Україні.

Журавська у своїй статті "Гендерна політика в Україні: від радянських стереотипів до європейських цінностей" акцентує увагу на процесі трансформації гендерних стереотипів у контексті європейської інтеграції України. Авторка розглядає вплив радянських стереотипів на формування гендерних відносин та стратегій гендерної політики в Україні. Журавська також зазначає, що Україна зазнає значних змін у своїй гендерній політиці в результаті співпраці з Європейським Союзом, адаптації до європейських стандартів та норм гендерної рівності (Журавська, 2008).

Онищенко, у свою чергу, досліджує актуальні досягнення та проблеми гендерного руху в Україні. Вона визнає значні прогресивні кроки, які були зроблені, але також акцентує увагу на викликах, які залишаються. Зокрема, хоча в Україні з'являється все більше гендерних ініціатив та законодавчих актів, які підтримують рівність статей, існує ще багато областей, де гендерні стереотипи та нерівність залишаються вкоріненими (Онищенко, 2015).

Однак, Онищенко також акцентує увагу на існуючих викликах та областях, де гендерні стереотипи та нерівність продовжують існувати. Зокрема, відбувається недостатній прогрес у сфері зайнятості, освіти, сімейних відносин та доступу до ресурсів. Жінки часто стикаються з дискримінацією на роботі, у тому числі з різницею в оплаті праці між чоловіками та жінками, та обмеженим доступом до керівництва (Онищенко, 2015).

Онищенко підкреслює, що одним з ключових факторів для подолання цих проблем є зміцнення громадського діалогу та активізму з питань гендерної рівності. Це може включати проведення конференцій, воркшопів, круглих столів та інших заходів, які сприяють розумінню та обговоренню гендерних питань. Також важливим є залучення різних груп суспільства, включаючи чоловіків, жінок, молодь, представників державних органів та неприбуткових організацій, а також представників освіти та бізнесу. Відкритий та широкий діалог може допомогти виявити корінні проблеми, розробити ефективні стратегії та підтримати співпрацю для досягнення гендерної рівності (Онищенко, 2015).

Водночас, авторка підкреслює важливість дослідження та моніторингу стану гендерної рівності в Україні. Відповідні дослідницькі проекти та аналітичні звіти можуть допомогти відслідковувати динаміку змін, виявляти проблемні зони та розробляти рекомендації для подальших вдосконалень. Враховуючи виклики, які виникають перед гендерним рухом в Україні, потрібно розуміти, що досягнення гендерної рівності вимагає постійних зусиль та залучення широкого кола учасників (Онищенко, 2015).

У науковому дискурсі питання гендерної рівності та фемінізму займають важливе місце. Гендерна рівність означає визнання однакових прав та можливостей на реалізацію цих прав для осіб різної статі, в той час як фемінізм, як теорія та соціально-політичний рух, спрямований на забезпечення та захист рівних прав жінок. Перед з'ясуванням ставлення українського суспільства до гендерної рівності та фемінізму важливо знати, який є сучасний стан цих питань в Україні. Це допоможе краще зрозуміти, з яких причин виникає певне ставлення до цих тем у суспільстві.

Українське законодавство закріплює ідеї рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків. У статті 24 Конституції України зазначається, що "рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній, економічній та культурній діяльності, забезпеченням рівних можливостей щодо отримання освіти та професійної підготовки, захистом материнства та дитинства, створенням умов для виконання жінками суспільних та домашніх обов'язків" (Верховна Рада України, 1996).

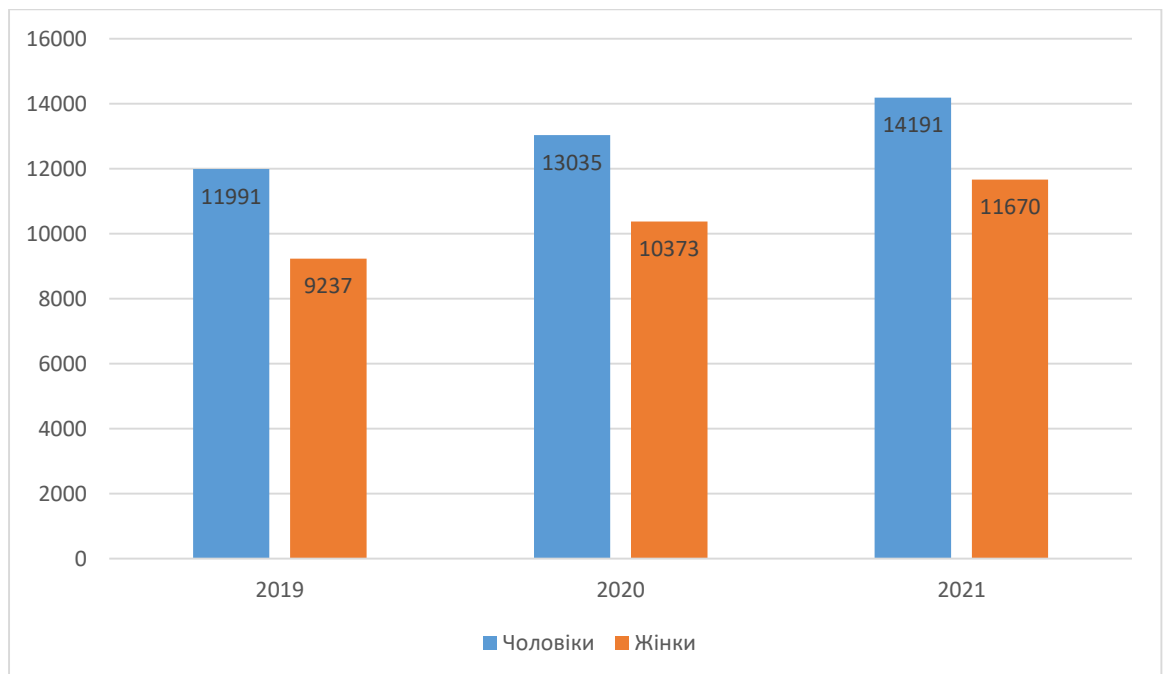
Основним законом, що регулює гендерну рівність в Україні, є Закон України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків", прийнятий у 2005 році. Цей закон встановлює основні принципи та підходи до забезпечення гендерної рівності в Україні та закріплює права та обов'язки у сфері гендерної рівності.

Закон передбачає різноманітні заходи, що спрямовані на забезпечення гендерної рівності, зокрема:

- забезпечення рівних можливостей у сфері праці;
- забезпечення рівних можливостей у сфері навчання та освіти;
- захист від дискримінації щодо статі;
- забезпечення рівних можливостей у сфері політичної участі та представництва;
- запобігання насильству щодо жінок та дітей;
- забезпечення соціального захисту жінок у вагітності та після пологів.

Закон також передбачає заборону на будь-яку форму дискримінації на підставі статі в сфері праці, освіти, медичного обслуговування та інших сферах життєдіяльності (Верховна Рада України, 2005).

Однак, за статистичним аналізом відкритих даних ЄДР жінки в Україні все ще зазнають значних бар'єрів у доступі до ринку праці, особливо на керівних посадах. Дослідження показало, що лише 40% керівних посад (юрособи та ФОП) в Україні є жінками (UNDP, 2021), а за GGGR (Global Gender Gap Report) фірми, якими володіють жінки склали всього 15%, фірми, де жінки є належать до топ-менеджерок - 17,7% (Global Gender Gap Report, 2022). Водночас, за інфографікою аналітичного порталу "Слово і діло", у 2021 році жінки отримували в середньому на майже 18% меншу заробітню плату в порівнянні з чоловіками, що свідчить про нерівність у оплаті праці. Проте, варто зазначити, що з 2019 по 2021 гендерна нерівність у оплаті праці зменшилась. 2019 рік - 22,8%; 2020 рік - 20,4%; 2021 рік - 17,8% (рис. 1.3.1).

Рис. 1.3.1 Розрив у зарплатах жінок і чоловіків, інфорграфіка аналітичного порталу Слово і діло, 2021

Щодо політичного представництва, то станом на січень 2023 року, жінки склали 20,4% депутатів Верховної Ради України, що було вищим

показником, ніж в попередні періоди, але все ще нижчим, ніж в багатьох інших країнах світу. За даними Україна посідає 111 місце з 186 країн світу за відсотком жінок у національних парламентах (IPU Parline Global data on national parliaments, 2023).

Рівень представництва жінок на керівних посадах в політиці все ще недостатній. Наприклад, наразі в Україні немає жодної президентки або прем'єр-міністерки. Жінки також менше представлені на керівних посадах в місцевих органах влади та в бізнесі. Це свідчить про те, що хоча Україна має деякий прогрес у гендерному рівні у політиці, все ще існують виклики щодо забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків у політичному житті країни.

Отже, враховуючи всі ці роботи, можна зробити висновок, що історичний розвиток гендерної рівності та фемінізму в Україні пройшов крізь ряд важливих етапів. Радянський, пострадянський та післяреволюційний періоди відбили відповідні відбитки на формуванні гендерної політики в Україні. Проте, як показують дослідження Рубчак (2012), Журавської (2008) та Онищенко (2015), незважаючи на всі виклики, феміністичний рух в Україні продовжує розвиватися, намагаючись досягнути гендерної рівності. Тобто, сучасний стан гендерної рівності та фемінізму в Україні характеризується певним прогресом, але й значними викликами. Актуальні соціологічні дослідження свідчать про нерівний доступ до ринку праці, розрив у заробітній платі та недостатнє представництво жінок на керівних посадах, зокрема в політиці.

1.4 Концептуалізація ставлення: соціо-демографічні чинники ставлення до гендерної рівності та фемінізму

Термін "ставлення" можна концептуалізувати як складну комбінацію переконань, почуттів, цінностей і схильностей, яка визначає точку зору або позицію окремої людини чи групи щодо певної теми, у цьому випадку гендерної рівності та фемінізму.

Ставлення не є статичним, воно може змінюватися з часом і на нього можуть впливати різноманітні фактори, такі як особистий досвід, культурні норми, соціо-демографічні чинники тощо. У цьому контексті ставлення українців до гендерної рівності та фемінізму передбачало вивчення підтримки ідеї про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав, готовності назвати себе феміністкою чи прихильницею/прихильником фемінізму, а також вивчення соціо-демографічних чинників, які можуть сформувати їх сприйняття та думки щодо цих тем.

Наприклад, у своїй праці "Друга стаття" Симона де Бовуар (Simone de Beauvoir) аналізує, як жінки є "Іншим" у чоловічому світі, і чому вони можуть бути більш схильні підтримувати рівність статей.

У книзі де Бовуар розкриває концепцію "Іншого" та її вплив на жіночу ідентичність. Вона аргументує, що суспільство створило жінку як "Іншого" в опозиції до "Самого" - чоловіка. Це позиціонування жінок у ролі "Іншого" веде до їхньої вторинної ролі в суспільстві і створює структури нерівності (де Бовуар, 2017).

Жінки, які визнають свою позицію як "Іншого", можуть бути більш схильні до підтримки рівності статей, так як вони безпосередньо стикаються з нерівностями, що виникають з цієї дихотомії. Вони також можуть бути більш схильні до самоідентифікації як феміністки, оскільки фемінізм пропонує альтернативу патріархальній структурі, яка підтримує їхню позицію як "Іншого".

Також ця думка спостерігається в роботах белк гукс (bell hooks). Вона вважає, що жінки, особливо ті, хто був маргіналізований або пригноблений, природним чином тяжітимуть до ідеологій і рухів, таких як фемінізм, які прагнуть кинути виклик і змінити існуючі структури влади (bell hooks, 1984).

Робота белл гукс стосується того, як пересічні утиски (включаючи сексизм, расизм і класовість) сприяють виникненню жіночого досвіду нерівності, і чому цей досвід вимагає фемінізму, який є інклюзивним і зосередженим на найбільш маргіналізованих (bell hooks, 1984). Більш широке тлумачення книги наштовхнуло на наступні висновки щодо підтримки жінкам ідей фемінізму:

- **Особистий досвід:** жінки, які особисто стикалися з гендерною дискримінацією, швидше за все, визнають і розуміють системні проблеми, які фемінізм прагне вирішити. Це розуміння може зробити їх більш схильними підтримувати та брати участь у феміністичних рухах.
- **Співчуття:** навіть якщо деякі жінки безпосередньо не стикалися з певними формами гендерної дискримінації, вони можуть співпереживати досвіду інших жінок, які стикалися. Ця емпатія також може сприяти сильнішій схильності до фемінізму.
- **Бажання змін:** жінки, які зазнали нерівності, часто бажають змін не лише для себе, а й для майбутніх поколінь. Це може спонукати їх підтримувати фемінізм і працювати над гендерною рівністю.
- **Обізнаність і освіта:** коли жінки дізнаються про феміністичну теорію та історію прав жінок, вони можуть стати більш схильними підтримувати фемінізм. Це особливо відповідає дійсності, якщо вони можуть пов'язати обговорювані проблеми зі своїм власним досвідом нерівності.
- **Спільнота та солідарність:** фемінізм створює спільноту для жінок, які зазнали нерівності. Він пропонує простір для спільного досвіду, взаємної підтримки та колективних дій, що може бути дуже привабливим.

Говорячи про вікові групи, дослідження Pew Research Center в 2020 році показало, що молоді люди в США більше, ніж інші вікові групи, вважають, що

гендерна рівність важлива для суспільства. Хоча це дослідження було проведено в США, воно може бути використане для дослідження ставлення українського суспільства, оскільки подібні тенденції можуть спостерігатися й в Україні. Наприклад, 47% жінок молодше 50 років вважають, що фемінізм принаймні трохи допоміг суспільству, у порівнянні з 35% жінок віком 50 років і старше. Загалом, жінки віком від 18 до 29 років налаштовані більш оптимістично, ніж жінки старших вікових груп, кажучи, що додавання поправки до Конституції США про те, що громадянські права не можуть бути позбавлені на підставі статі (Equal Rights Amendment (ERA)) покращить права жінок. Приблизно шість із десяти жінок молодше 30 років, які підтримують ERA (63%), кажуть, що прийняття поправки покращить права жінок, у порівнянні з приблизно половиною літніх жінок (Pew Research Center, 2020).

Також у звіті згадувалося про жінок, які мають ступінь бакалавра або вище. Жінки з вищим рівнем освіти і жінки молодше 50 років є одними з тих, хто найімовірніше каже, що вони особисто виграли від фемінізму (Pew Research Center, 2020). За теорією гендерної схеми (Gender Schema Theory) Сандри Бем (Sandra Bem), люди формують свої гендерні уявлення на основі культурних норм та очікувань, з якими вони стикаються. Тож, можна припустити, що освіта, особливо вища освіта, може надати людям більше можливостей для взаємодії з різними гендерними уявленнями та нормами, включаючи прогресивні уявлення про гендерну рівність та фемінізм (Bem, 1981).

Подібний висновок можна зробити щодо людей з більший населених пунктів, наприклад, Києву. Можна припустити, що люди з Києва, який є великим культурним центром країни, мають більше можливостей стикатися з різноманітними культурними нормами та, відповідно, формувати більш прогресивні уявлення про гендерну рівність. Подібне можна припустити і про людей з кращим матеріальним становищем. Це може бути пов'язано з більш широким доступом до освіти, можливості подорожувати, взаємодіяти з різними культурами тощо.

Отже, у розділі "Теоретичні засади вивчення гендерної рівності та фемінізму" були розглянуті ключові аспекти, що стосуються гендерної рівності та фемінізму. В рамках розділу були проаналізовані поняття гендерної рівності, фемінізму як соціальної теорії та суспільного руху. Також був проведений історичний аналіз розвитку гендерної рівності та фемінізму в Україні, зокрема, були розглянуті етапи розвитку фемінізму та руху за права жінок в Україні з моменту його заснування до сьогодення. Розгляд фемінізму як соціальної теорії та соціального руху, дав ширший контекст для розгляду гендерної рівності. Дослідження поняття гендерної рівності, її історію та значення в різних сферах суспільства підкреслило важливість розгляду гендерної рівності не лише як питання соціальної справедливості, а як фундаментального права людини.

Історичний огляд гендерної рівності та фемінізму в Україні виявив, що ці процеси були різноманітними та складними, враховуючи різні політичні, соціальні та культурні контексти. Однак, попри всі виклики, було виявлено поступове зростання усвідомлення гендерної рівності та розвитку феміністичних ідей.

Дослідження концептуалізації ставлення і соціально-демографічних чинників, що впливають на ставлення до гендерної рівності та фемінізму, запропонувало теоретичну основу для емпіричного дослідження цього ставлення. Цей розділ забезпечив основу для розуміння того, як і чому може відрізнитися ставлення до гендерної рівності та фемінізму серед українського суспільства.

Розділ 2

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА ФЕМІНІЗМУ УРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

2.1. Методологічні засади дослідження ставлення українського суспільства до гендерної рівності та фемінізму

Дослідження є емпіричним, описовим і використовує позитивістський підхід. Емпіричною основою дослідження є кількісні дані, отримані в лютому 2022-го року за результатами репрезентативного опитування Фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології (n=2001).

Генеральною сукупністю було доросле українське населення. Вибірка формується за квотами і складається з 2001 людини, які репрезентують генеральну сукупність за основними соціально-демографічними показниками: тип населеного пункту, область, вік, стать. Максимальна випадкова похибка не перевищує 2,2%, з ймовірністю 0,95. В опитуванні не брали участь особи віком до 18 років, а також жителі анексованого Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей.

Для аналізу ставлення українського суспільства до гендерної рівності та фемінізму було обрано наступні описові гіпотези:

1. Більшість українського населення підтримує ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав.
2. Жінки більшою мірою підтримують ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав та готові називати себе феміністками, ніж чоловіки.
3. Молодь підтримує ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав більше ніж інші вікові групи.

4. Люди з вищою або незакінченою вищою освітою більшою мірою готові назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму ніж люди з нижчим рівнем освіти.

5. Люди з Києва більшою мірою підтримують ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав, ніж люди з інших населених пунктів.

6. Люди з кращим матеріальним становищем більшою мірою підтримують ідею гендерної рівності, ніж люди на межі бідності.

Відповідно, на основі опрацьованої літератури було висунуто припущення щодо впливу на ставлення до гендерної рівності та фемінізму такими чинниками, як:

- вік;
- стать;
- тип населеного пункту;
- рівень освіти;
- матеріальне положення;

Для визначення ставлення українського суспільства до гендерної рівності та фемінізму, а також для визначення соціо-демографічних чинники, які на це ставлення впливають був здійснений дескриптивний аналіз відповідей респондентів у програмному забезпеченні IBM SPSS. Були проаналізовані наступні змінні:

Таблиця 2.1.1

Гіпотези	Змінні
Більшість українського населення підтримує ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав.	<ul style="list-style-type: none"> • Чи підтримуєте Ви ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав?

Продовження таблиці 2.1.1

Жінки більшою мірою підтримують ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав та готові називати себе феміністками, ніж чоловіки.	<ul style="list-style-type: none"> • Стать • Чи підтримуєте Ви ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав? • Чи можете Ви назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму?
Молодь підтримує ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав більше ніж інші вікові групи.	<ul style="list-style-type: none"> • Вікові групи • Чи підтримуєте Ви ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав?
Люди з вищою або незакінченою вищою освітою більшою мірою готові назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму ніж люди з нижчим рівнем освіти.	<ul style="list-style-type: none"> • Рівень освіти • Чи можете Ви назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму?
Люди з Києва більшою мірою підтримують ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав, ніж люди з інших населених пунктів.	<ul style="list-style-type: none"> • Тип населеного пункту • Чи підтримуєте Ви ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав?
Люди з кращим матеріальним становищем більшою мірою підтримують ідею гендерної рівності, ніж люди на межі бідності.	<ul style="list-style-type: none"> • Матеріальне становище • Чи підтримуєте Ви ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та

	рівні можливості реалізації цих прав?
--	---------------------------------------

Чинники ставлення до гендерної рівності операціоналізовано наступним чином:

- Стать: 1 – чоловіча, 2 – жіноча;
- Вік визначався за віковими групами: 1 – молодь (до 30 років), 2 – середній вік (30 – 54), 3 – старший вік (більше 54);
- рівень освіти: 1 – незакінчена середня, 2 – повна середня, 3 – середня спеціальна, 4 – вища і незакінчена вища, 5 – невідповідь/ відмова;
- тип населеного пункту: 1 – м. Київ, 2 – обласний центр, 3 – місто обласного значення, 4 – місто-районний центр чи інше місто, 5 – селище міського типу (селищна територіальна громада), 6 – село (сільська територіальна громада);
- матеріальне положення: 1 – ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти, 2 – вистачає на харчування і купівлю необхідних недорогих речей, 3 – Загалом на життя вистачає, але купівля речей тривалого користування, таких як меблі, холодильник, телевізор, уже викликає труднощі, 4 – живемо забезпечено, але зробити деякі покупки поки що не в змозі (купити квартиру, автомобіль і такі інше), 5 – ми можемо собі дозволити купити практично все, що хочемо, 6 – важко сказати/відмова відповідати (Додаток А).

Ставлення до гендерної рівності та фемінізму фіксувалась у опитувальнику наступними питаннями: "Чи підтримуєте Ви ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав?" та "Чи можете Ви назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму?". Змінні є категоріальними та мають наступний розподіл відповідей:

"Чи підтримуєте Ви ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав?": 1 – цілком підтримую, 2

– радше підтримую, 3 – радше не підтримую, 4 – зовсім не підтримую, 5 – важко сказати;

"Чи можете Ви назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму?": 1 – однозначно так, 2 – радше так, 3 – радше ні, 4 – однозначно ні, 5 – Я не знаю, що визначає людину як феміністку/прихильника фемінізму, 6 – важко сказати (Додаток А).

У результаті аналізу, за соціально-демографічними чинниками було виділено три групи відповідно до їх ставлення до гендерної рівності та фемінізму: "Прихильники гендерної рівності та фемінізму", "Противники" та "Ті, хто не визначилися". Це було зроблено для кращого розуміння ставлення до цих питань у залежності від соціальних та демографічних характеристик.

До групи **"Прихильники гендерної рівності та фемінізму"** віднесено людей, відповідь яких на питання "Чи підтримуєте Ви ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав?" була "Цілком підтримую" та "Радше підтримую". Також відповідь яких на питання "Чи можете Ви назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму?" була "Однозначно так" та "Радше так".

До групи **"Противники гендерної рівності та фемінізму"** віднесено людей, відповідь яких на питання "Чи підтримуєте Ви ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав?" була "Зовсім не підтримую" та "Радше не підтримую". Також відповідь яких на питання "Чи можете Ви назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму?" була "Однозначно ні" та "Радше ні".

До групи **"Ті, хто не визначилися зі своїм ставленням до гендерної рівності та фемінізму"** віднесено людей, відповідь яких на питання "Чи підтримуєте Ви ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав?" була "Важко сказати". Також відповідь яких на питання "Чи можете Ви назвати себе феміністкою чи

прихильником/прихильницею фемінізму? " була "Я не знаю, що визначає людину як феміністку/прихильника фемінізму" та "Важко сказати".

2.2 Результати статистичного аналізу ставлення українського суспільства до гендерної рівності та фемінізму

Для з'ясування ставлення українського суспільства до гендерної рівності та фемінізму було проведено аналіз даних за допомогою одновимірних розподілів та мір центральної тенденції.

Загалом, серед опитаних переважає позитивне ставлення до ідеї про рівні права та можливості для жінок та чоловіків. Більшість опитаних (мода) підтримують ідею про рівність прав та можливостей для чоловіків та жінок. Медіана значення трохи відрізняється від моди, однак, також свідчить про те, що більшість опитаних мають позитивне ставлення до ідеї рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків (див. табл. 2.2.1).

Проте, стандартне відхилення 1,393 вказує на те, що думки людей щодо цієї ідеї є різноманітними, і деякі опитані можуть не підтримувати цю ідею (див. табл. 2.2.1).

Варто зазначити, що в дослідженні використовувалися лише п'ять категорій відповідей, які можуть не передавати всіх тонкощів думок та ставлення опитаних до даної проблеми.

Таблиця 2.2.1

Підтримка ідеї про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав, міри центральної тенденції

Кількість	Середнє значення	Медіана	Мода	Стандартне відхилення
1999	2,0945	2,00	1,00	1,393

Джерело: репрезентативне опитування фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології, 2022

Проте, загальні відсотки також свідчать про підтримку українського суспільства ідеї гендерної рівності. Цілком підтримую (47,2%) та радше підтримую (28%) – це найбільша категорія відповідей. Це означає, що більш як половина опитаних підтримують ідею про рівність прав та можливостей для жінок та чоловіків (див. рис. 2.2.1)

Загалом, з наданих даних можна зробити висновок, що ідея про рівність прав та можливостей для чоловіків та жінок має значну підтримку серед опитаних, але існують люди, які мають різні ставлення до цієї ідеї. Також варто звернути увагу на той факт, що багато людей мають недостатньо інформації або не впевнені у своїй позиції (13%), що може свідчити про те, що додаткова інформація і освіта щодо питань гендерної рівності можуть допомогти залучити більше підтримки для цієї ідеї.

Таким чином, аналізуючи надані дані з таблиці, можна зробити висновок, що ідея рівності прав та можливостей для чоловіків та жінок має значну підтримку, але необхідна додаткова робота з підвищення рівня освіти та інформованості громадськості щодо питань гендерної рівності, про що також свідчать дані з табл. 2.2.2 та рис. 2.2.2

Рис. 2.2.1 Розподіл відповідей на питання про підтримку ідеї про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав, опитування фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології 2022, %

За даними таблиці 2.2.2, середнє значення готовності визнати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму складає 4,055, що вказує на те, що в середньому більшість опитаних не визнають себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму. Однак, при оцінці цієї метрики, необхідно враховувати те, що велика кількість опитаних (20,6%(див. рис. 2.2.2)) відповіла, що важко сказати, що визначає людину як феміністку/прихильника фемінізму. Це може свідчити про те, що не всі опитані розуміють повністю, що означає термін "фемінізм", або не впевнені, як їхні погляди відповідають цьому поняттю.

Медіана та мода співпадають (4,00) і також свідчать про те, що більшість опитаних не визнає себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму. Стандартне відхилення складає 1,334, що свідчить про те, що відповіді опитаних на дане питання різняться (див. табл. 2.2.2). Це може бути пов'язано зі суспільними, культурними та особистісними факторами, які впливають на погляди та переконання людей щодо фемінізму. Однак,

стандартне відхилення менше середнього значення, що вказує на те, що більшість відповідей зосереджена в одному діапазоні, а саме не готовності визнати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму.

Таблиця 2.2.2

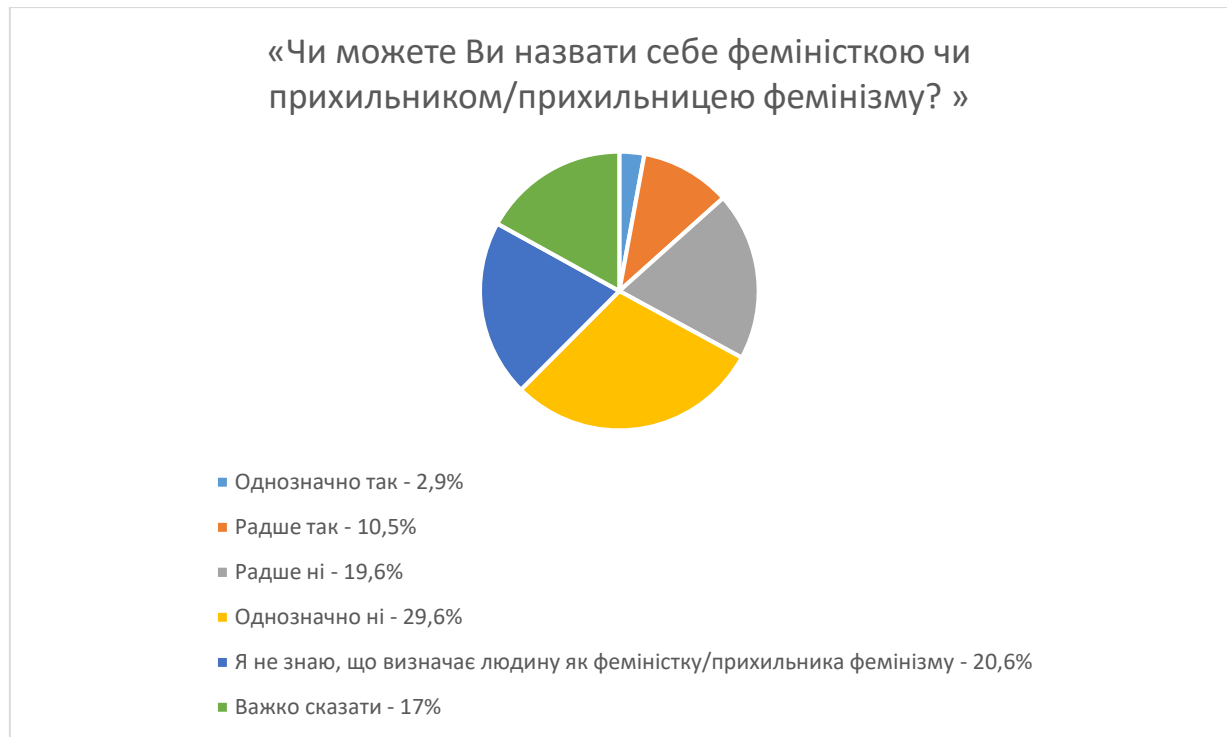
Готовність визнати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму, міри центральної тенденції

Кількість	Середнє значення	Медіана	Мода	Стандартне відхилення
1999	4,055	4,00	4,00	1,334

Джерело: репрезентативне опитування фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології, 2022

Фемінізм є досить контроверсійною темою серед українського суспільства, оскільки лише 2,9% опитаних однозначно визнали себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму (рис. 2.2.2).

Майже третина опитаних (29,6%) однозначно не визнає себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму, що мало б свідчити про те, що багато людей мають негативне уявлення про фемінізм і не погоджуються з його цілями та принципами. Проте, водночас, 75% українців однозначно та радше підтримують ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав (рис. 2.2.1). Також, значення "Я не знаю, що визначає людину як феміністку/прихильника фемінізму" дорівнює 20,6% та показує, що для багатьох людей термін "фемінізм" може бути незрозумілим або знання про це поняття є недостатніми.

Рис. 2.2.2 Розподіл відповідей на питання про готовність визнати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму, опитування фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології 2022, %

Підтримка ідеї гендерної рівності є вищою, ніж готовність визнати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму. Цілком підтримують ідею гендерної рівності майже половина опитаних (47,2%), а радше підтримують ще 28%. Тоді як однозначно визнати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму готові лише 2,9% опитаних.

Є значна кількість людей, які не знають, що визначає людину як феміністку/прихильника фемінізму, або їм важко відповісти на це питання. Так, варіант "Я не знаю, що визначає людину як феміністку/прихильника фемінізму" обрали 20,6% опитаних, а "важко сказати" – 13,8%. Водночас, на питання про підтримку ідеї гендерної рівності "важко відповісти" обрали лише 5% опитаних.

Отже, підтримка ідеї гендерної рівності серед українського населення є високою, що підтверджує першу гіпотезу "Більшість українського населення підтримує ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав". Однак, готовність визнати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму залишається на досить низькому

рівні. Це може свідчити про наявність певних бар'єрів для самоідентифікації як феміністки/прихильника фемінізму або недостатчі знань про питання гендерної рівності та фемінізму. Про це також свідчать результати онлайн-опитування Центру прав людини ZMINA "Що в сучасній Україні думають про сучасний фемінізм та феміністок" (2021).

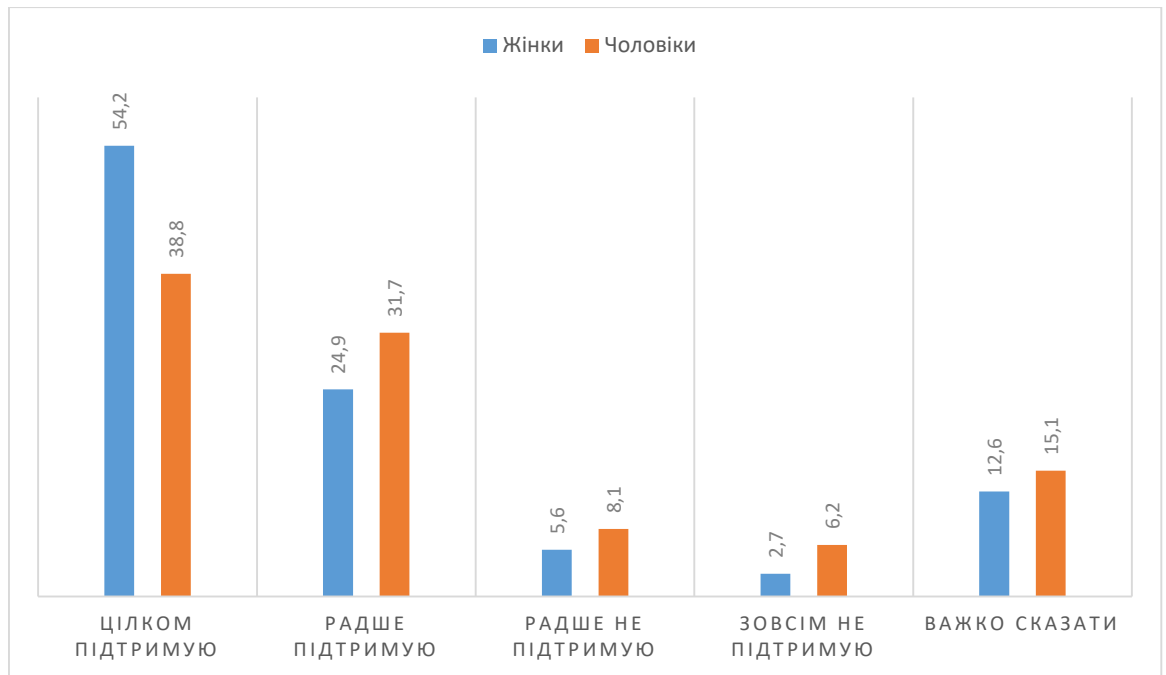
2.3 Соціально-демографічні чинники формування ставлення українського суспільства до гендерної рівності та фемінізму

На підставі аналізу текстів та визначення показників було встановлено та описано зв'язок між соціально-демографічними характеристиками та ставленням до гендерної рівності та фемінізму. Для перевірки гіпотез щодо цих чинників був використаний дескриптивний аналіз.

Перша гіпотеза, що стосувалася чинників ставлення до гендерної рівності та фемінізму – це "Жінки більшою мірою підтримують ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав та готові називати себе феміністками, ніж чоловіки".

Спершу було розглянуто наявність зв'язку між змінними "стать" та "Чи підтримуєте Ви ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав". Для цього було застосовано тест хі-квадрат, і оскільки вибірка була випадковою, дані номінальними, а очікувана частота була не менше 5, в SPSS виконувався алгоритм "Descriptive Statistics – Crosstab". Оскільки значення p для хі-квадрат Пірсона було менше рівня значущості 0,05, нульова гіпотеза, існує зв'язок між статтю респондентів та їх ставленням до гендерної рівності – є перевіреною та прийнятою, V Крамера = 0,165, що говорить про наявність слабкого зв'язку. Тож можна зробити висновок про те, що різниця у підтримці ідеї гендерної рівності між чоловіками та жінками є статистично значущою

Порівняння розподілу відповідей за статтю між жінками та чоловіками показало, що жінки більш підтримують ідею гендерної рівності, ніж чоловіки. Відсоток жінок, які цілком підтримують ідею гендерної рівності (54,2%), вище, ніж відсоток чоловіків (38,8%). Також жінки частіше радше підтримують ідею гендерної рівності (24,9% у жінок проти 31,7% у чоловіків). У той же час, чоловіки більш схильні відповідати радше не підтримую, зовсім не підтримую чи важко сказати, ніж жінки (рис. 2.3.1).

Рис. 2.3.1 Розподіл відповідей за статтю щодо підтримки ідеї про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав, співвідношення за статтю, опитування фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології 2022, %

При значенні p менше 0,05 та значення критерію для наступного розподілу становить 0,243, існує помітний зв'язок між статтю та готовністю назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму. Це свідчить про те, що стать може впливати на ставлення до фемінізму.

Зокрема, з даних видно, що жінки частіше ніж чоловіки відповідають, що готові назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму: "Однозначно так" (4,1%) та "Радше так" (15,5%) у порівнянні з чоловіками (1,3% та 4,5% відповідно). Водночас, варто відмітити, що обидві статеві групи мають низький рівень готовності назвати себе феміністкою або прихильником/прихильницею фемінізму (табл 2.3.1)

Також було виявлено, що відносно велика частка жінок (20,1%) та чоловіків (21,1%) обрали відповідь "Я не знаю, що визначає людину як феміністку/прихильника фемінізму" (табл 2.3.1).

Таблиця 2.3.1

Розподіл за статтю щодо готовності назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму

Готовність	Жінки	Чоловіки
Однозначно так	4,1%	1,3%
Радше так	15,5%	4,5%
Радше ні	21,6%	17,2%
Однозначно ні	22,5%	38,0%
Я не знаю, що визначає людину як феміністку/прихильника фемінізму	20,1%	21,1%
Важко сказати	16,2%	17,9%
Загалом	100%	100%

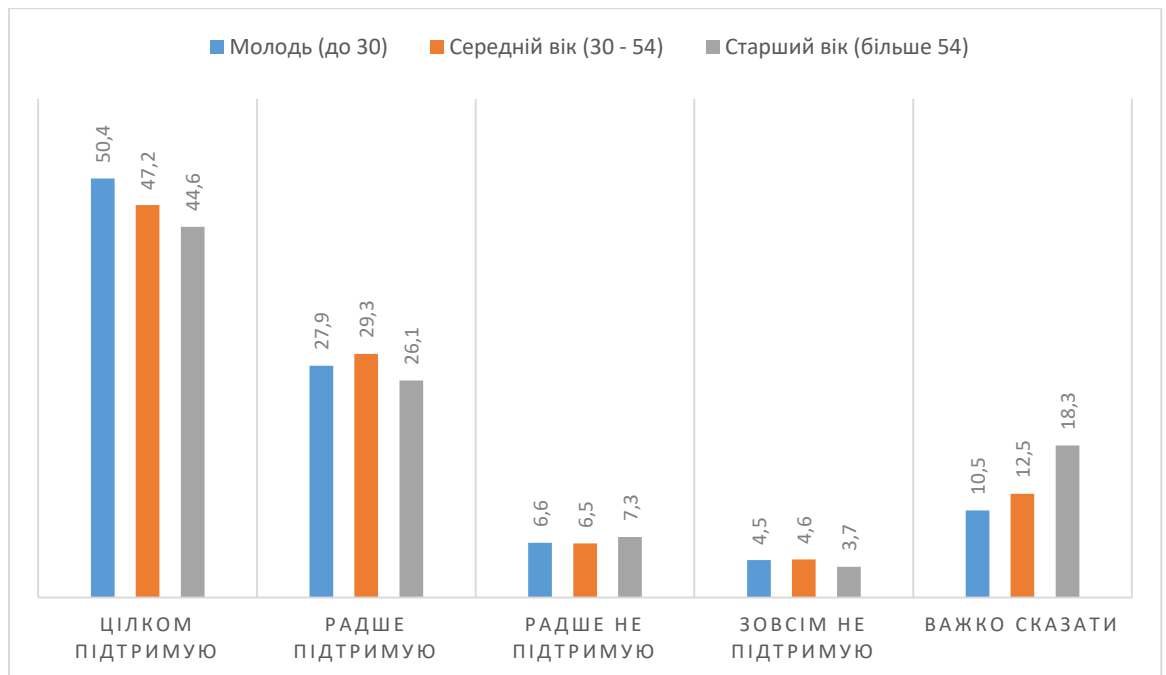
Джерело: репрезентативне опитування фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології, 2022

Тобто, гіпотезу "Жінки більшою мірою підтримують ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав та готові називати себе феміністками, ніж чоловіки" було підтверджено.

Наступною гіпотезою було твердження "Молодь підтримує ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав більше ніж інші вікові групи".

За результатами аналізу можна зробити висновок, що є статистично значуща різниця в підтримці ідеї гендерної рівності між різними віковими групами, значення p менше 0,05 та значення χ^2 = 0,096, що говорить про слабкий зв'язок. Молодь (до 30 років) та середній вік (30-54 роки) виражають більшу підтримку ідеї гендерної рівності в порівнянні зі старшим віком (більше 54 років). Проте, найбільша підтримка знаходиться серед молоді до 30 років, де понад половина опитаних цілком підтримують ідею гендерної рівності – 54,4%. Серед старшої вікової групи (більше 54 років) підтримка ідеї

гендерної рівності найнижча з трьох вікових груп (44,6% цілком підтримують та 26,1% радше), а також має найвищий відсоток опитаних, які не знають, як відповісти на запитання (18,3% (рис. 2.3.2)).

Рис. 2.3.2 Розподіл відповідей за віковими групами щодо підтримки ідеї про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав, співвідношення за статтю, опитування фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології 2022, %

Також було перевірено гіпотезу про те, що люди з вищою або незакінченою вищою освітою більшою мірою готові назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму ніж люди з нижчим рівнем освіти.

За результатами аналізу розподілу відповідей за рівнем освіти щодо готовності назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму, було виявлено, що відсоток людей, які однозначно погоджуються з цією ідеєю, зростає з підвищенням рівня освіти: від 2,2% серед незакінченої середньої освіти до 3,9% серед людей з вищою і незакінченою вищою освітою. Радше погоджуються визнати себе прихильниками фемінізму люди з повною середньою освітою – 9,4%, що є більшим, ніж серед незакінченої середньої освіти (2,2%) та середньої спеціальної освіти (8,5%). Найбільше не визначилися зі своїм ставленням до фемінізму ті, хто має незакінчену середню

освіти (53,3% – "Я не знаю, що визначає людину як феміністку/прихильника фемінізму") та люди, які не відповіли на питання про свій рівень освіти (59,1% – "Важко сказати" (табл. 2.3.2)).

За результатами хі-квадрат тесту і коефіцієнту Крамера, можна зробити висновок, що існує статистично значущий зв'язок між рівнем освіти і готовністю назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму. Значення p є меншим за 0,05, а коефіцієнт Крамера = 0,137.

Таблиця 2.3.2

Розподіл за рівнем освіти щодо підтримки ідеї про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав

Готовність	Незакінчена середня	Повна середня	Середня спеціальна	Вища і незакінчена вища	Відмова/ Невідповідь
Однозначно так	2,2%	2,3%	2,0%	3,9%	4,5%
Радше так	2,2%	9,4%	8,5%	13,9%	0,0%
Радше ні	4,4%	18,2%	19,7%	21,8%	4,5%
Однозначно ні	11,1%	21,3%	30,2%	34,3%	27,3%
Я не знаю, що визначає людину як феміністку/прихильника фемінізму	53,3%	30,4%	21,9%	12,6%	4,5%
Важко сказати	26,7%	18,5%	17,7%	13,5%	59,1%
Загалом	100%	100%	100%	100%	100%

Джерело: репрезентативне опитування фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології, 2022

Щодо підтримки ідеї про гендерну рівність, то подібна тенденція зберігається. З даних розподілу відповідей за рівнем освіти щодо підтримки ідеї гендерної рівності видно, що рівень підтримки збільшується з підвищенням рівня освіти. Найвищий рівень підтримки ідеї гендерної рівності спостерігається серед вищої і незакінченої вищої освіти – 53,5% повністю підтримують ідею гендерної рівності, а 27,5% – радше підтримують.

Найменший рівень підтримки знаходиться серед незакінченої середньої освіти – 35,6% повністю підтримують ідею гендерної рівності, а 20% – радше підтримують (табл. 2.3.3).

Найважче визначитися зі своїм ставленням було для людей з незакінченою середньою освітою (37,8%) та для тих, хто відмовився або не відповів на питання про рівень освіти(59,1%). Це може свідчити про меншу освіченість та свідомість стосовно цієї проблеми серед цієї групи населення (табл. 2.3.3).

Таблиця 2.3.3

Розподіл за рівнем освіти щодо підтримки ідеї про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав

Рівень підтримки	Незакінчена середня	Повна середня	Середня спеціальна	Вища і незакінчена вища	Відмова/ Невідповідь
Цілком підтримую	35,6%	43,2%	44,7%	53,5%	22,7%
Радше підтримую	20,0%	27,8%	29,7%	27,5%	0,0%
Радше не підтримую	0,0%	6,0%	7,7%	6,6%	4,5%
Зовсім не підтримую	6,7%	5,1%	4,6%	3,1%	13,6%
Важко сказати	37,8%	17,9%	13,3%	9,4%	59,1%
Загалом	100%	100%	100%	100%	100%

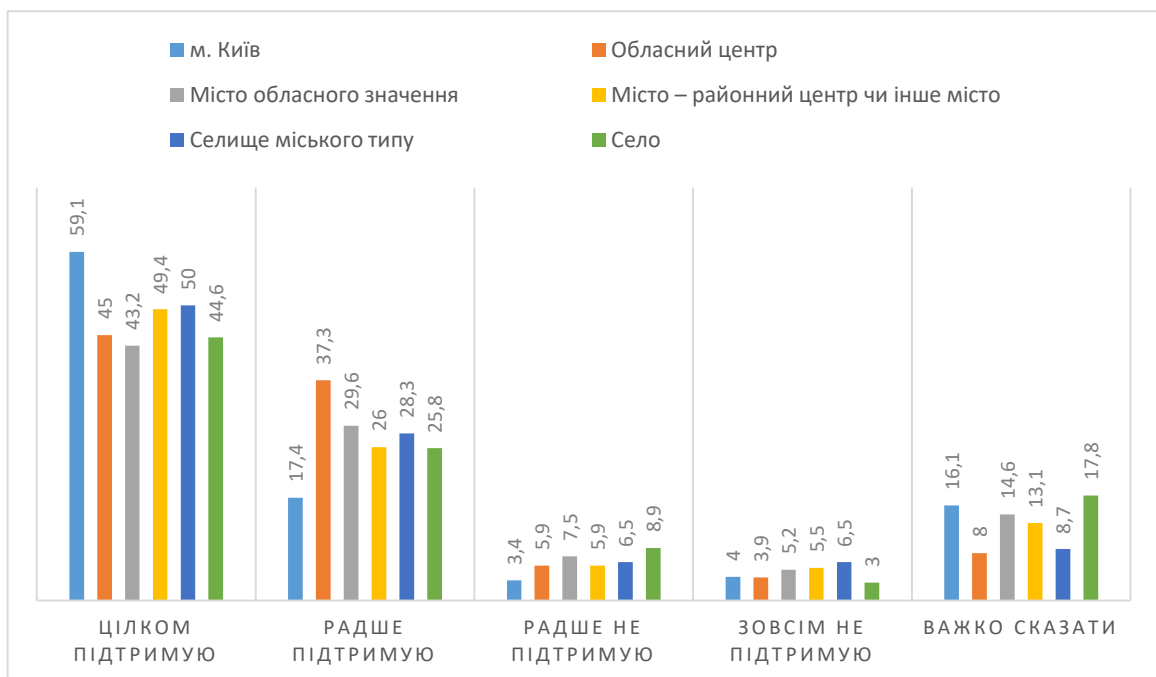
Джерело: репрезентативне опитування фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології, 2022

Застосувавши критерій хі-квадрат Пірсона, було отримано р-значення рівним 0, що свідчить про те, що зв'язок між рівнем освіти і підтримкою ідеї

гендерної рівності є статистично значущим. Коефіцієнт Крамера склав 0,112, що означає середню ступінь залежності між змінними.

Отже, рівень освіти має вплив на ставлення до гендерної рівності та фемінізму. Люди з вищою освітою більш підтримують цю ідею та готові визнавати себе феміністками або прихильниками/ прихильницями фемінізму, ніж люди з нижчим рівнем освіти.

При перевірці гіпотези про те, що люди з Києва більшою мірою підтримують ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав, ніж люди з інших населених пунктів було з'ясовано, що мешканці міста Києва мають значно більшу підтримку ідеї гендерної рівності порівняно з іншими типами населених пунктів (59,1%). Найнижчий відсоток – у сільській місцевості (44,6%). Рівень підтримки в інших типах населених пунктів знаходиться між цими межами (рис. 2.3.3).

Рис. 2.3.3 Розподіл відповідей за типом населеного пункту щодо підтримки ідеї про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав, співвідношення за статтю, опитування фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології 2022, %

За результатами статистичного аналізу, а саме перевірки критерію хі-квадрату та коефіцієнта Крамера, встановлено статистично значущий зв'язок

між типом населеного пункту та рівнем підтримки ідеї гендерної рівності ($p < 0,05$). Проте, коефіцієнт Крамера складає 0,087, що свідчить про досить слабкий зв'язок між цими змінними.

Аналіз розподілу відповідей за матеріальним станом щодо підтримки ідеї гендерної рівності показав, що найвищий відсоток підтримки гендерної рівності мають люди з високим рівнем життя, зокрема ті, що можуть собі дозволити купити практично все, що хочуть (75%). Найнижчий відсоток підтримки гендерної рівності спостерігається серед людей, які ледве зводять кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти (43,5% (табл. 2.3.4)).

Крім того, аналіз показав, що серед тих, живе забезпечено, але зробити деякі покупки поки що не в змозі, а також серед тих, кому вистачає на харчування і купівлю необхідних недорогих речей досить високий відсоток підтримки гендерної рівності – 49,3% та 51,5% відповідно (табл. 2.3.4).

Проте, вибірка складалася з 1990 осіб (не враховуючи пропущені значення), з яких лише 16 – ті, що можуть собі дозволити купити практично все. Невелика кількість відповідей у цій категорії може призвести до недостатньої статистичної потужності для порівняння з іншими категоріями і зроблення достовірних висновків про різниці в підтримці ідеї гендерної рівності між різними групами. Тобто, варто зважати, що висновки можуть бути менш надійними, оскільки відповіді від такої невеликої групи людей можуть бути недостатньо репрезентативними для даної категорії.

Таблиця 2.3.4

**Розподіл за матеріальним становищем щодо підтримки ідеї про те,
що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості
реалізації цих прав**

Рівень підтримки	Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти	Вистачає на харчування і купівлю необхідних недорогих речей	Загалом на життя вистачає, але купівля речей тривалого користування, таких як меблі, холодильник, телевізор, уже викликає труднощі	Живемо забезпечено, але зробити деякі покупки поки що не в змозі (купити квартиру, автомобіль і такі інше)	Ми можемо собі дозволити купити практично все, що хочемо	Важко сказати/ відмова
Цілком підтримую	43,5%	51,5%	45,2%	49,3%	75,0%	37,3%
Радше підтримую	19,4%	26,6%	32,4%	32,3%	6,3%	14,9%
Радше не підтримую	10,5%	3,9%	7,3%	8,1%	12,5%	6,0%
Зовсім не підтримую	5,4%	2,9%	5,2%	2,7%	0,0%	9,0%
Важко сказати	21,1%	15,1%	10,0%	7,6%	6,3%	32,8%
Загалом	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Джерело: репрезентативне опитування фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології, 2022

За результатами аналізу даних можна виділити наступні групи:

"Прихильники гендерної рівності та фемінізму" – ця група складається з осіб, які підтримують ідею гендерної рівності та фемінізму, їх відповіді на питання з цих тематик вказують на це. Цю групу складають переважно жінки, молодша вікова категорія, особи з вищою і незакінченою вищою освітою, з високим рівнем доходу та проживаючі в містах.

"Противники" – цю групу складають особи, які не підтримують ідею гендерної рівності та фемінізму. Цю групу складають переважно чоловіки, особи середнього та старшого віку, з незакінченою середньою освітою та нижчим рівнем доходу, проживаючі в сільській місцевості.

"Ті, хто не визначилися" – цю групу складають особи, які не можуть відповісти на запитання про своє ставлення до гендерної рівності та фемінізму. Цю групу складають переважно особи з незакінченою середньою освітою та нижчим рівнем доходу, проживаючі в містах та селищах міського типу.

Отже, загальний аналіз даних показує, що понад половина українського суспільства підтримує ідею гендерної рівності, але на різній мірі та в залежності від таких соціально-демографічних характеристик як стать, вікові групи, рівень освіти, тип населеного пункту та матеріальне становище. Проте, більшість досі не готова визнавати себе прихильниками/ прихильницями фемінізму.

За отриманими даними, найсильніший зв'язок спостерігається між ставленням до гендерної рівності та статтю респондентів з коефіцієнтом Крамера, що дорівнює 0,221. Це можна пояснити тим, що гендерна рівність як соціальна проблема пов'язана з питаннями статі та статевої ідентичності.

Також досить високий зв'язок був виявлений між ставленням до гендерної рівності та освітою респондентів (коефіцієнт Крамера 0,196), що свідчить про те, що більш високий рівень освіти може сприяти більш прогресивним уявленням про гендерну рівність.

Щодо ставлення до фемінізму, найсильніший зв'язок виявлений зі статтю респондентів (коефіцієнт Крамера 0,151), а також з освітою (коефіцієнт Крамера 0,137), що відповідає загальному розумінню фемінізму як руху за права жінок.

Інші соціо-демографічні показники, такі як вік, матеріальний стан та тип населеного пункту, мають менший зв'язок зі ставленням до гендерної рівності та фемінізму. Однак, вони також можуть впливати на індивідуальні погляди та переконання щодо цих питань.

ВИСНОВКИ

У процесі аналізу основних підходів до визначення понять "гендерної рівності" та "фемінізму" було виявлено, що ці поняття мають багато визначень, які варіюються в залежності від культурного та історичного контексту. Гендерна рівність переважно визначається як стан, коли всі люди мають однакові можливості та права незалежно від свого гендеру, тоді як фемінізм більше сприймається як рух за права жінок і боротьба проти патріархальних структур.

Теоретико-методологічні засади вивчення ставлення до гендерної рівності та фемінізму виявилися досить різноманітними, з основним акцентом на соціальні, культурні, економічні та політичні фактори, які формують ці ставлення.

Сучасний стан гендерної рівності та фемінізму в Україні показує певні позитивні зрушення, проте все ще існує значна кількість проблем, зокрема з нерівністю у сфері праці та домашнього насильства.

Рівень підтримки гендерної рівності та фемінізму українським суспільством є високим серед молоді та жінок, водночас серед старшого покоління та чоловіків спостерігається більш консервативні погляди.

Чинники ставлення до гендерної рівності та фемінізму виявилися різними за соціально-демографічними показниками. Освіта, вік, стать та місце проживання виявилися ключовими чинниками, що впливають на ставлення до цих понять. Вищий рівень освіти, молодий вік та проживання у міській місцевості, як правило, сприяють більш позитивному ставленню до гендерної рівності та фемінізму, тоді як старше покоління, чоловіки та особи, які проживають у сільській місцевості, мають тенденцію до більш консервативних поглядів.

У цілому, результати роботи свідчать про те, що ставлення до гендерної рівності та фемінізму у сучасному українському суспільстві є різноманітними, і залежать від ряду соціально-демографічних та культурних чинників.

Список використаних джерел

- Бовуар, С. (2017). *Друга стаття*: в 2 т. К.: Основи. Левченко, К. (2019). Верховна Рада України. (1996, 28 червня). *Конституція України*. Отримано з <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
- Верховна Рада України. (2005, 8 вересня). *Закон України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків"* № 2866-IV. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
- Верховна Рада України. (2011, 20 вересня). *Закон України "Про протидію торгівлі людьми"* № 3739-VI. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>
- Верховна Рада України. (2017, 7 грудня). *Закон України "Про запобігання і протидію домашньому насильству"* № 2229-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
- Вікторія Слінявчук, Тамара Злобіна, Катерина Чистофорова (2017), *Четверта хвиля фемінізму? Гендер в деталях*. Отримано з <https://genderindetail.org.ua/library/feministichniy-ruh/chetverta-hvilya-feminizmu-134048.html>
- Эллиот, П., Мендел, Н. (1998). Теории феминизма. В И. Жеребкина (ред.) *Гендерные исследования: феминистская методология в социальных науках* (С. 15-46). Харьков: ХЦГИ.
- Журавська, Т. (2008). *Гендерна політика в Україні: від радянських стереотипів до європейських цінностей*. Політологічні студії, 4(33), 120-128.
- Кіммел, М. С. (2003). *Нерівність і відмінність*. У Гендероване суспільство (с. 133-165). Київ: Сфера.
- Маєрчик, М. (2017). *Гендерована біологія: наукові факти і політичні інтерпретації* (Розділ 4). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших*

соціогуманітарних спеціальностей (3 видання, випр. і доп.) (С. 61-75). К.: Критика.

Маєрчик, М. (2017). *Феміністична політична теорія як основа гендерної політики* (Розділ 11). У М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова (ред.) *Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* (3 видання, випр. і доп.) (С. 179-186). К.: Критика.

Марценюк, Т. (2020). *10 запитань про фемінізм*. Amnesty International Ukraine. Отримано з <https://www.amnesty.org.ua/10-zapytan-pro-feminizm-iz-tamaroyu-marczenyuk/>

ООН. (1948). *Загальна декларація прав людини*. Отримано з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

ООН. (1979). *Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок*. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

Оксамитна С.М. *Гендерні ролі та стереотипи // Основи теорії гендера: Навчальний посібник*. - К.: "К.І.С.", 2004. - С. 157-181 / Отримано з http://gender.org.ua/images/lib/osnovy_teorii_genderu.pdf

Онищенко, Н. (2015). *Гендерний рух в Україні: здобутки та проблеми*. Вісник Львівського університету. Серія соціологічна, 6, 48-57.

Рубчак, О. (2012). *Інакшість заради рівності: феміністична альтернатива в українському суспільстві*. Критика, 7(8), 16-19.

Соціологічна група "Рейтинг" (2020, Березень). *Роль жінок в українському суспільстві*. Отримано з https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_women_032020_press.pdf

Темкина, А. (2001). *Женское движение второй волны: истоки, концептуализация и результаты*. В И.А. Жеребкина (ред.) *Введение в гендерные исследования*. Ч. 1: Учебное пособие (С. 664- 695). Харьков: ХЦГИ, СПб: Алетейя

Тишко, І. (2021). *Що в Україні думають про сучасний фемінізм та феміністок*. Центр прав людини ZMINA. Експертний супровід: Стрельник, О. Отримано з <https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2021/10/03-1.pdf>

Шарль Фур'є. (1808). *Теорія чотирьох рухів і загальних доль*

Bell Hooks. (1984). *Feminist Theory: From Margin to Center*. South End Press.

Crenshaw, K. (1991). *Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color*. Stanford Law Review, 43(6), 1241-1299.

Daley, C., Nolan, M. (Eds.). (1994). *Suffrage and Beyond: International Feminist Perspectives*. Auckland University Press.

Friedan, B. (1963). *The Feminine Mystique*. W.W. Norton & Company

International Monetary Fund. (2013). *Women, work, and the economy: Macroeconomic gains from gender equity*. Отримано з <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2013/sdn1310.pdf>

IPU Parline Global data on national parliaments. (2023). *Monthly ranking of women in national parliaments*. Отримано з <https://data.ipu.org/women-ranking/?month=1&year=2023>

Pew Research Center. (2020). *A Century After Women Gained the Right To Vote, Majority of Americans See Work To Do on Gender Equality* Отримано з <https://www.pewresearch.org/social-trends/2020/07/07/a-century-after-women-gained-the-right-to-vote-majority-of-americans-see-work-to-do-on-gender-equality/>

Sandra Bem. (1983). *Gender Schema Theory and Its Implications for Child Development: Raising Gender-Aschematic Children in a Gender-Schematic Society*. The University of Chicago

United Nations. (1952). *Convention on the Political Rights of Women*.

Virginia Woolf. (1929). *A Room of One's Own*. Отримано з http://seas3.elte.hu/coursematerial/PikliNatalia/Virginia_Woolf_-_A_Room_of_Ones_Own.pdf

Women's March. (n.d.). Отримано з <https://www.womensmarch.com/>

World Economic Forum. (2022). *Global Gender Gap Report*. Отримано з https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf

ДОДАТОК А

Опитувальник Фонду "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва з Центром політичної соціології, 2022 рік

Q40. Чи підтримуєте Ви ідею про те, що жінки та чоловіки повинні мати рівні права та рівні можливості реалізації цих прав?

- 1 – Цілком підтримую
- 2 – Радше підтримую
- 3 – Радше не підтримую
- 4 – Зовсім не підтримую
- 5 – Важко сказати

Q41. Чи можете Ви назвати себе феміністкою чи прихильником/прихильницею фемінізму?

- 1 – Однозначно так
- 2 – Радше так
- 3 – Радше ні
- 4 – Однозначно ні
- 5 – Я не знаю, що визначає людину як феміністку/прихильника фемінізму
- 6 – Важко сказати

Q53. Ваша стать:

- 1 – Чоловік
- 2 – Жінка

Q55. Ваш рівень освіти:

- 1 – Незакінчена середня
- 2 – Повна середня
- 3 – Середня спеціальна

4 – Вища і незакінчена вища

5 – Невідповідь/Відмова

Q56. Тип населеного пункту, в якому Ви постійно проживаєте:

1 – м. Київ

2 – Обласний центр

3 – Місто обласного значення;

4 – Місто - районний центр чи інше місто

5 – Селище міського типу (селищна територіальна громада)

6 – Село (сільська територіальна громада)

Q58. Яке в цілому матеріальне становище Вашої сім'ї? (Лише одна відповідь):

1 – Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідні продукти

2 – Вистачає на харчування і купівлю необхідних недорогих речей

3 – Загалом на життя вистачає, але купівля речей тривалого користування, таких як меблі, холодильник, телевізор, уже викликає труднощі

4 – Живемо забезпечено, але зробити деякі покупки поки що не в змозі (купити квартиру, автомобіль і такі інше)

5 – Ми можемо собі дозволити купити практично все, що хочемо

6 – Важко сказати/відмова відповідати

Вікові групи:

1 – Молодь (до 30 років)

2 – Середній вік (30-54 роки)

3 – Старший вік (більше 54 років)